

A dörömbölés kötelessége

Hámos László halálára (1951-2019)

„Meg kell ölni őket, egyértelmű figyelmeztetésként mindenki számára, aki merényletet akarna elkövetni ellenem. Hivatásos bűnözők végezzenek velük” – Ion Mihai Pacepa, a Securitate hírszerzésének vezetője *Vörös horizontok* című kötetében idézte Nicolae Ceaușescu 1978-as New York-i szavait. A magát mindenhatónak gondoló román kommunista pártfőtitkárt a *Committee for Human Rights in Rumania* által szállodája elé szervezett magyar tüntetés lepte meg és dühítette fel. A fő szervező a szervezet vezetője, Hámos László volt.

Hogy a felvidéki édesapától és erdélyi édesanyjától Párizsban született másodgenerációs emigráns, akkor még huszoneves fiatalember és társai tevékenysége mennyire nem volt veszélytelen, azt több, Románián kívül élővel is megesett „véletlen” igazolja.¹ A csendes, amerikai

¹ Hámos apósa, Koréh Ferenc ellen előbb nyilas és antiszemita vádakot röptetett világgá a román emigráns sajtó, majd kocsija még a Ceaușescu-látogatás évében kigyulladt (szerencséjére sikerült kiugrania belőle). Hámos egy másik rokona, Kemény Zsuzsa – családjával együtt – otthon, Makkfalva környékén lett tisztázatlan autóbaleset áldozata. Ahogy Szócs Géza ezekről és a sok más esetről, egyben az akkori Románia „közhangulatáról” fogalmaz: „Mindez lehet véletlen. Csak az nem lehet véletlen, hogy Romániában az emberek mindebben nem véletlent látnak.” Bővebben lásd: Kovács Imre: *Toborzó Erdélyért! Román hivatalos kísérletek visszaverése, a magyar nemzetiség jogait védők kompromittálására. Kanadai Magyarorság*, 1979.12.29., 3. Kötetben megjelent: *Magyarország és a magyarok. Történelmi reflexiók Kovács Imrétől*. Szerk. Szeredi Pál. Pilisszentkereszt, Barangoló, 2017, 99–105.; Szócs Géza: *Túl sok véletlen? Új Látóhatár*, 1987. december, [540–546] 546. Hámos „halállistán” való szereplését a temesvári forradalomról könyvet író kanadai magyar emigráns, Szócsi Árpád is megerősítette: „Egy nagyon érdekes ember életét dolgozom

életbe való belesimulás vagy az erdélyi magyarság egyre brutálisabb jogfosztottságába való beletörődés helyett a harcot és a határozott kiállást választotta. A másodgenerációs emigráns-lét minden esetleges hátrányát kiküszöbölte – éppen úgy egynek érezte magát az összmagyarság érdekeivel, mintha ő maga lépte volna át a határokat és hagyta volna el szülőföldjét egy ködös, szomorú hajnalon, valamint társaival olyan pontos tájékoztatókat készített az erdélyi magyarság helyzetéről, mintha előző nap hagyta volna el az országot –, miközben annak minden előnyét (a nyugati demokratikus rendszerekbe való „beleszületés” és a nyelv megismerésének lehetőségét) kihasználta. Az általa alapított és irányított CHRR, majd a belőle megalakult HHRF (Magyar Emberi Jogok Alapítvány, Hungarian Human Rights Foundation) – igaza teljes és meggingathatatlan tudatában – évről évre harcolt Románia legnagyobb kereskedelmi kedvezmény státuszának amerikai megvonasáért és az ország pozitív mintaként való kezelése ellen. A HHRF képviselői ismerték a nyelvezetet, amellyel a nyugati döntéshozókat meg lehet szólítani: a magyar kisebbségek emberi jogainak sérelmét állították érvelésük középpontjába. E fogalomrendszer alkalmazását eszköznek és nem végcélnak tekintették. Az ugyanis nem lehetett más a Kárpát-medencében többféle modellben, de mindenütt hasonló

fel. Egy erdélyi magyarról van szó, akit a Securitate a nyolcvanas években arra kényszerített, hogy nekik dolgozzon. Az volt a küldetése, hogy beépüljön Hámos László amerikai csoportjába, ami részben sikerült is. Végül »fegyveres kiképzésre« hívták be. Ahogy az egyik Securitate-tiszt mondta neki: »Te tudod, miért.« A listáján két embert volt: Hámos László és Wass Albert.” In: Ablonczy Bálint: *A történelem színpadán. A romániai forradalom a kulisszák mögül. Heti Válasz*, 2013.05.15.

szilárdsággal létező szocializmus idejében sem, mint „emberséges, szabad, demokratikus élet [...] a magyar kisebbségek számára, [...] amiben teljes mértékben használhatják saját anyanyelvüket, fenntarthatják és fejleszthetik saját kulturális, vallási, oktatási, sajtó és könyvkiadói és egyéb intézményeiket”.² Megsértettségük – ahogy Hámos fogalmazott – nemcsak magyarságukból, de „amerikaiságukból” is fakadt: „Engem személy szerint (és többünket, akik szívvel-lélekkel beleugrottunk ebbe a munkába) nemcsak mint *magyarokat* bántott, hogy a Ceaușescu-rezsim brutálisan elnyomja az erdélyi magyarságot. Indíttatásunknak ez csak az egyik fele volt. Legalább olyan fontos volt számunkra, hogy bennünket, mint *amerikaiakat* sértett az a tudat, hogy saját kormányunk, adópénzünkkel tevékenyen hozzájárul a vörös diktátor nimbuszának növeléséhez.” Nemcsak saját igazuk, de a közösségből fakadó erő tudatában cselekedtek: „teljes jogú állampolgárok-ként” nem szívességet kértek, hanem „kézzelfogható tetteket” vártak el azoktól, akik „sok esetben maguk is hozzájárultak Ceaușescu nimbuszának felépítéséhez”. E háttérrel, az amerikai magyarság mögött álló közösségi erőt Hámos első szenátusi meghallgatása alkalmából is nyíltan kifejezte: „Úgy véljük, az amerikai magyarok már bizonyítottak az Egyesült Államoknak, és jogosan várják az ország támogatását most, amikor kultúrájukat gonosz támadás éri.”³ Úgy vélte: a Nyugaton élő magyarság feladata nem az, „hogy kívülről programokat” alkosson, és annak megvalósításáért lobbizzon, hanem az, hogy „az érdekelt, érintett közösségek” által megfogalmazottak követeléseket képviselje a nagyvilágban.⁴ Azt

is jól látta: e munka nemcsak a határon túli magyarság sorsát javíthatja, de az emigráció különböző színárnyalatait – végső soron a sok darabra szétszakított magyarságot – is egyesítheti: „*ez az az ügy*, ami mellé minden magyar, függetlenül politikai, vallási vagy társadalmi hovatartozástól, egységesen kiáll.” Illyés Gyula amerikai magyarokhoz írt 1977-es intelmei termékeny talajra hullottak: „Meg vagyok arról győződve, hogy ha az amerikai magyarok összefognak, közösséget alkotnak azért, hogy a távol élő testvéreiken segítsenek, ők maguk is jobban fogják magukat érezni egymás között. Rögtön megteremtenek egy olyan közösséget, ami a nélkül tán nem alakulna ki.”⁵ Személyes és szervezete *ars poeticájának* is beillik a szintén 1989-ben megfogalmazott gondolat: „Ténylegesen *helyet biztosíthatunk magunknak* annál az asztalnál, ahol a mi székünk üres volt Trianonban, Párizsban és 1956 őszén.”

Hámos László a Ceaușescu-rendszer legbrutálisabb pillanataiban is tudta: egy esetleges, még oly örömteli változás sem oldja meg a kisebbségbe szakadt magyarság minden gondját. „Nem követünk-e el hibát, amikor túlságosan *Ceaușescu személyére* összpontosítjuk figyelmünket? Most e tekintetben rendkívül könnyű a dolgunk, de mit csinálunk akkor, amikor Ceaușescu meghal?” – tette fel a kérdést néhány hónappal a forradalom kirobbanása előtt. A diktatúra bukása valóban nem hozta el a határon túli magyarság valódi jogegyenlőségét és a közösségi jogok gyakorlásának lehetőségét – értük a nyugati világban élő magyar közösségeknek továbbra is „dörömbölniük” kellett. Nem véletlenül idézte Illyés Gyula megfogalmazását: „ha eleget dörömbölünk, azonnal és szüntelenül, akkor végülis be is török az az ajtó”.⁶

Hámos László az Egyesült Államokban élő, jelentős létszámú magyar diaszpóra

² Hámos László: A nyugati magyarság felelőssége. Eredmények és feladatok. [Elhangzott az Erdélyi Protestáns Magyar Szabadegyetem által szervezett Akadémiai Napokon, 1989. május 1-jén]. *Itt-Ott*, 1989/2, 5–11. (A külön nem hivatkozott idézetek a továbbiakban ezen előadás szövegéből származnak.)

³ Herner-Kovács Eszter: Válogatás a Committee for Human Rights in Rumania történetének első dokumentumaiból. *Archivnet*, 2017/2.

⁴ Somogyi Balázs: Hámos László. In: *Itt-Ott Kalendárium*, 2012. Ada, MBK, 2012.

⁵ *Alapítvány a nemzet javára. A Bethlen Gábor Alapítvány negyedszázada, 1980–2005.* Szerk. Bakos István. Budapest, Püski, BGA, 2005, [23–24.] 24.

⁶ Hámos László: Beszámoló az erdélyi magyarság helyzetéről. *Itt-Ott*, 1990/3, [17–27.] 27.

szervezésében is fontos szerepet játszott: az Amerikai Magyar Koalíció alapítójaként és egyéb tisztségeiben is a közösség önszerveződéséért és fontos emlékeinek megmentéséért munkálkodott. Részt vett a Magyar Állandó Értekezlet, a Kárpát-medencei Magyar Képviselek Fóruma, majd régióelnökként a Magyar Diaszpóra Tanács ülésén. Az állandó „dörömbölésért” a Kárpát-medencén kívül élő magyarság semmilyen külön elismerést nem igényelt – az őket megillető figyelem megnyilvánulásaira és a kötelékek megerősítésére mégis a 2010-es „nemzetpolitikai paradigmaváltásig” kellett várni. Ahogy Hámos *Gyarapodó nemzet-rész* című, az *Itt-Ott Kalendárium*ában megjelent beszámolójában fogalmazott: „A megnövekedett számadat [...] alátámasztja annak fontosságát, hogy fokozott mértékben erősítsük a nagyvilágban élő magyar diaszpóra kötődését az óhazához, a magyar nyelv megtanulását és megőrzését, a magyarul nem beszélők

ellátását [...] ismertető anyagokkal, a több mint száz éve (vagy újabban) megteremtett intézményeink, épületeink, egyházaink, érték- és emléktárgyaink leltárba vételét – azaz minden olyan hagyományos és újszerű eszközt nyújtunk, ami a kettős vagy többes identitástudat magyar oldalát felébreszti, alátámasztja, élteti. A befektetésnek [...] bizonyított hozadéka az a befolyás Amerikában és nyugati országokban, amit a diaszpóra évtizedek óta aktívan végez a kisebbségben élő magyarság igényeinek támogatására...”

Az aktív magyar jog- és érdekvédelem, a „szüntelen dörömbölés” egyik nagy alakja távozott közülünk egy olyan korszakban, amelyet állampolgársági, nyelv- és iskolai törvények, magyar intézményekre dobott Molotov-koktélok és legújabban temetőrongálások szegélyeznek. Az „emlékét megőrizzük” fordulat ezúttal és ezért is kevés és méltatlan – nyomába lépünk is kötelesség.

NAGYMIHÁLY ZOLTÁN